

UGOVOR O PRIJATELJSTVU, SURADNJI I UZAJAMNOJ
POMOĆI IZMEĐU NARODNE REPUBLIKE ALBANIJE,
NARODNE REPUBLIKE BUGARSKE, MADŽARSKE NARODNE
REPUBLIKE, NJEMAČKE DEMOKRATSKE REPUBLIKE,
POLJSKE NARODNE REPUBLIKE, RUMUNJSKE NARODNE
REPUBLIKE, SAVEZA SOVJETSKIH SOCIJALISTIČKIH
REPUBLIKA I ČEHOSLOVAČKE REPUBLIKE, POTPISAN U
VARŠAVI 14. SVIBNJA 1955.

Stranke ugovornice,

Ponovno potvrđujući svoju želju za osnivanjem sistema kolektivne sigurnosti u Evropi, osnovanog na učešću svih evropskih država, bez obzira na njihovo društveno i političko uređenje, što bi omogućilo tim državama da ujedine napore u interesu osiguranja mira u Evropi;

Vodeći istodobno računa o situaciji što je stvorena u Evropi kao rezultat ratifikacije Pariških sporazuma, koji predviđaju osnivanje nove vojne grupacije u obliku »Zapadnoevropske unije«, uz učešće remilitizirane Zapadne Njemačke i njeno upućivanje u Sjevernoatlanski blok, što povećava opasnost od novog rata i stvara prijetnju nacionalnoj sigurnosti miroljubivih država;

Uvjerene da u tim uvjetima miroljubive države Evrope moraju poduzeti potrebne mjere za osiguranje svoje sigurnosti i u interesu održanja mira u Evropi;

Vođene ciljevima i načelima Povelje Ujedinjenih naroda;

U interesu daljnjeg jačanja i razvijanja prijateljstva, suradnje i uzajamne pomoći, u skladu s načelima poštovanja nezavisnosti i suvereniteta država, i nemiješanja u njihove unutrašnje poslove;

Odlučile su da zakluče ovaj Ugovor o prijateljstvu, suradnji i uzajamnoj pomoći i imenovali su za svoje opunomoćenike:

(slijedi popis šefova delegacija država na sastanku održanom u Varšavi od 11. do 14. svibnja 1955) koji su se, nakon što su iskazali svoje punomoći, za koje je utvrđeno da su u dobrom i pravilnom obliku, složili o sljedećem:

1. Zelju za osnivanjem sistema kolektivne sigurnosti u Evropi, spomenutu u preambuli Varšavskog ugovora izrazile su istočnoevropske zemlje u nekoliko navrata prije potpisivanja tog Ugovora:

a) Sovjetski Savez je na zasjedanju ministara vanjskih poslova četiriju velikih sila u Berlinu početkom 1954. godine iznio plan »Općeevropskog ugovora o kolektivnoj sigurnosti u Evropi«. Predloženo je zaključenje regionalnog evropskog ugovora o osiguranju mira i sigurnosti i spriječavanju napadaja na bilo koju evropsku državu. Suradnja država potpismica morala bi se razvijati na načelima uzajamnog poštovanja nezavisnosti i suvereniteta, nemiješanju u tuđe unutrašnje poslove, spriječavanja stvaranja antagonističkih grupacija među evropskim državama i ujedinjavanja nпора svih evropskih država u osiguranju mira u Evropi. Načela Povelje o zabrani upotrebe sile i prijetnje silom i dužnosti mirnog rješavanja međunarodnih sporova obvezivala bi i potpisnice evropskog ugovora.

Nacrtr ugovora predviđao je savjetovanje država o mjerama za otklanjanje opasnosti u svakom slučaju kad bi, po mišljenju jedne od njih, prijetio oružani napad na jednu ugovornicu. Agresija na jednu od država ugovornica smatrala bi se napadom na sve ugovornice, i svaka bi od njih morala pribjeći u pomoć napadnutoj državi svim sredstvima, uključujući i vojnu silu. Akciju samoodbrane evropske bi države morale uskladiti s mjerama koje Vijeće sigurnosti poduzima na osnovi Povelje.

Pravo pristupa ugovoru imale bi sve države Evrope, bez obzira na njihove društveno-političko uređenje, a ugovor bi bio zaključen na 50 godina (6 - str. 360).

Plan Sovjetskog Saveza bio je odbačen od zapadnih sila 7. svibnja 1954.

b) 13. studenog 1954. Sovjetski Savez je u noti upućenoj vladama 23 države predložio sazivanje evropske konferencije o pitanjima evropske sigurnosti, uz učešće Sjedinjenih Država. Bilo je to vrijeme kad se odlučivalo o ratifikaciji Pariških sporazuma (zaključenih 23. listopada iste godine). Pristanak za sudjelovanje na predloženoj konferenciji dale su samo Poljska, Čehoslovačka, DR Njemačka, Mađarska, Rumunjska, Bugarska i Albanija. Uz delegacije tih zemalja i Sovjetskog Saveza, konferenciji koja je održana u Moskvi od 29. 11. do 2. 12. 1954. prisustvovao je u svojstvu promatrača i predstavnik NR Kine (3. - str. 442). Učesnice konferencije su izrazile svoju spremnost da nastave napore na izgradnji sistema kolektivne sigurnosti u Evropi, ali i odlučnost da u slučaju ratifikacije Pariških sporazuma poduzmu mjere za organiziranje svojih oružanih snaga za vlastitu samoodbranu. (Recueil des Traités - dalje RT, Vol. 226, str. 153).

c) Na Ženevskoj konferenciji u srpnju 1955, dakle nakon zaključenja Varšavskog ugovora, Sovjetski Savez je ponovno podnio plan predložen na Berlinskom sastanku godinu dana ranije. Plan je bio djelomično izmijenjen, jer je dozvoljavao mogućnost da ugovor o kolektivnoj sigurnosti u Evropi privremeno tolerira obveze država članica Sjevernoatlantskog pakta, Varšavskog ugovora i Zapadno evropske unije (6 - str. 362).

d) Pitanja evropske sigurnosti bila su predmet rada i prijedloga i nekih zasjedanja Političko-savjetodavnog vijeća, osnovanog Varšavskim ugovorom. O evropskoj sigurnosti raspravljalo se na zasjedanjima u Pragu 1956, Varšavi 1965, Bukureštu 1966 i Budimpešti 1969.

2. Pariški sporazumi predstavljaju ostvarenje težnji da se u sistem odbrane Zapada uključi i Zapadna Njemačka.

Prvi zapadnoevropski ugovor o kolektivnoj samoodbrani zaključen je u Bruxellesu 17. 3. 1948. (RT, vol. 19, str. 51). Belgija, Francuska, Luksemburg, Nizozemska i Velika Britanija osnovale su tim ugovorom tzv. Briselsku uniju.

Uže vezivanje tih zemalja i Zapadne Njemačke o pitanjima odbrane trebala je označiti Evropska odbrambena zajednica, o kojoj su potpisani ugovori u Parizu 27. 5. 1952. Međutim, Francuska Narodna skupština nije odobrila pristup Francuske tim ugovorima, i oni nisu mogli stupiti na snagu. Zato je

uključivanje Zapadne Njemačke u vojne napore Zapada ostvareno proširenjem Briselske unije. Nakon londonskih pregovora (od 28. 9. do 3. 10. 1954.) postignut je sporazum o izmjenama Briselskog ugovora i o uključivanju Italije i Zapadne Njemačke u tu organizaciju koja se sada naziva Zapadnoevropska unija. Struktura nove organizacije donekle je izmijenjena, a u vojnim pitanjima usko je vezana uz organe Sjevernoatlantske zajednice. Ugovor o tome potpisan je u Parizu 23. 10. 1954. (1 - str. 279, 3 - str. 438).

Naziv »Pariški sporazumi« međutim, zajedničko je ime za niz međunarodnih dokumenata potpisanih u Parizu 23. 10. 1954. Protokolu o izmjeni Briselskog ugovora dodani su: Protokol o vojnim snagama Zapadnoevropske unije, Protokol o kontroli naoružanja i Protokol o Agenciji Zapadnoevropske unije za kontrolu naoružanja. Sva su ta četiri protokola potpisale Italija, Belgija, Nizozemska, Luksemburg, Francuska, SR Njemačka i Velika Britanija. Stupili su na snagu po ratifikaciji tih zemalja i nakon što je SR Njemačka (6. 5. 1955) i formalno (instrumentom o pristupu) prišla Sjevernoatlantskom savezu (RT, vol. 211, str. 342). Velika Britanija, Sjedinjene Države, Francuska i SR Njemačka potpisale su istog dana i Protokol o prestanku okupacionog režima u SR Njemačkoj (RT vol. 331, str. 253) i Konvenciju o prisutnosti stranih snaga u SR Njemačkoj (RT vol. 334, str. 3). Članice Atlantskog pakta zaključile su Protokol o primanju SR Njemačke u taj savez. Taj je Protokol stupio na snagu 5. 5. 1955, a slijedećeg mu je dana pristupila SR Njemačka (RT vol. 243, str. 308).

3). Države ugovornice izjavile su u preambuli Varšavskog ugovora da su pri zaključivanju Ugovora vođene ciljevima i načelima Povelje. Na dan zaključivanja Ugovora od država potpisnica samo su Čehoslovačka, Poljska i Sovjetski Savez bili članovi Ujedinjenih naroda. Albanija, Bugarska, Mađarska i Rumunjska primljene su 14. 12. 1955, a DR Njemačka ni danas nije u toj organizaciji.

Čl. 103. Povelje označuje odredbe Povelje kao *ius cogens* ne samo prema budućim obvezama država članica; i ranije preuzete obveze moraju biti u okvirima onoga što dopušta Povelja. Prema tome, ta odredba Povelje vezuje i sve države članice Varšavskog pakta, sadašnje članove Ujedinjenih naroda, a spominjanje ciljeva i načela Povelje u preambuli Ugovora za njih ne može imati nikakvog posebnog međunarodnopravnog značaja. Isto tako i pojedina načela navedena u preambuli: načelo poštovanja nezavisnosti i suvereniteta država, i nemiješanja u tuđe unutrašnje poslove obvezuju sedam članica Varšavskog pakta već po Povelji.

S obzirom na DR Njemačku, trebalo bi razlikovati dvije situacije: a) Načelna izjava o tome da se ugovornice vode ciljevima i načelima Povelje može se protumačiti, u odnosu na tu državu, kao programatska politička izjava bez posebnog pravnog učinka; b) Sporno bi moglo biti obvezivanje DR Njemačke na načela »poštovanja nezavisnosti i suvereniteta država, i nemiješanja u tuđe unutrašnje poslove« kad bi ona bila spomenuta samo u preambuli Ugovora. Za opravdanje obvezatnosti tih načela za države ugovornice mogli bismo u tom slučaju navesti gledište da i dijelovi preambule međunarodnog ugovora, koji to potvrđuju svojim sadržajem ili stilizacijom mogu obvezivati potpisnike (1 - str. 200). Međutim, u ovom slučaju nema potrebe za posizanjem za tim argumentom, a ne treba ni podsjećata da su to i načela općeg običajnog međunarodnog prava, jer se države potpisnice Varšavskog ugovora i u operativnom dijelu ugovora, bez obzira radi li se o nekom načelu općeg međunarodnog prava preuzetom u Povelju (čl. 1 i čl. 4) ili o nekom posebnom pravilu Ujedinjenih naroda (st. 2. čl. 4. Ugovora). Bitnije razlike nema u recepciji načela Povelje po Varšavskom ugovoru s obzirom na to preuzimaju li se pravila Povelje uz izričito spominjanje tog dokumenta (čl. 1 i 4.), ili samo navođenjem načela koja su dio sadržaja Povelje (čl. 8).

Čl. 1.

Stranke ugovornice se obavezuju, u skladu s Poveljom Ujedinjenih naroda, da se u svojim međunarodnim odnosima suzdržavaju od prijetnje silom ili upotrebe sile, i da svoje međunarodne sporove rješavaju mirnim sredstvima, na način koji ne ugrožava međunarodni mir i sigurnost.

U ovom su se članku države obvezale na poštovanje dvaju osnovnih načela Povelje: načela zabrane upotrebe sile i prijetnje silom (čl. 2, st. 4. Povelje) i dužnosti mirnog rješavanja međunarodnih sporova (čl. 2, str. 3). Istaknuti poljski internacionalista Manfred Lachs upozorava da su se države ugovornice Varšavskog ugovora obvezale na ta načela ne samo u odnosu prema trećim državama već i za svoje međusobne odnose (7 - str. 120).

U skladu s Poveljom (čl. 51), načelo zabrane sile ograničeno je i prema Varšavskom ugovoru pravom na samoodbranu, i upravo je organiziranje kolektivne samoodbrane jedan od razloga potpisivanja ugovora (čl. 4).

U pogledu načela mirnog rješavanja međunarodnih sporova, ponekad se ističe da ni Varšavskim ugovorom nije stvoren poseban mehanizam za rješavanje međunarodnih sporova što ga spominje čl. 52 Povelje (4 - str. 11). Ta je konstatacija tačna, ukoliko se misli na sudska sredstva rješavanja međunarodnih sporova (mirenje, izravnjanje, arbitraža). Međutim obvezu koju su ugovornice preuzele u čl. 3. Varšavskog ugovora da će se »savjetovati o svim važnim međunarodnim pitanjima koja se tiču njihovih zajedničkih interesa u cilju jačanja međunarodnog mira i sigurnosti« moramo shvatiti tako, da ona uključuje i dužnost vansudskog, političkog načina rješavanja eventualnih sporova među državama ugovornicama. Savjetovanje država ugovornica u slučaju nekog spora među njima može sadržavati elemente pregovora i posredovanja - političkih sredstava za mirno rješavanje međunarodnih sporova, za čije se prvenstvo nad sudskim rješavanjem države članice Varšavskog pakta i inače zalažu u međunarodnim odnosima.

Čl. 2.

Stranke ugovornice izjavljuju svoju spremnost da sudjeluju, u duhu iskrene suradnje, u svim međunarodnim akcijama što imaju za cilj osiguranje međunarodnog mira i sigurnosti, i posvetit će sve svoje snage ostvarenju tih ciljeva.

U vezi s tim stranke ugovornice će nastojati, u sporazumu s drugim državama koje žele surađivati u tom poduhvatu, da se prihvate efikasne mjere za opće smanjenje naoružanja i za zabranu atomskog, nuklearnog i ostalog oružja za masovno uništavanje.

Države ugovornice Varšavskog ugovora bile su članice mnogih organa Ujedinjenih naroda za razoružanje. Bugarska, Čehoslovačka, Poljska, Rumunjska i SSSR danas su članovi Odbora osamnaestorice što raspravlja o razoružanju od 1961. godine u Ženevi.

Većina zemalja potpisnica Varšavskog ugovora potpisala je i ratificirala opće međunarodne ugovore koji imaju za svrhu ograničavanje trke u naoružanju: Ugovor što zabranjuje pokuse nuklearnim oružjem u atmosferi, u svemiru i pod vodom (RT, vol. 480, str. 45; RT, vol. 489, str. 407); Ugovor o načelima kojima se reguliraju aktivnosti država u istraživanju i korištenju svemira, uključujući Mjesec i svemirska tijela i Ugovor o neširenju nuklearnog oružja.

Čl. 3.

Stranke ugovornice međusobno će se savjetovati o svim važnim međunarodnim pitanjima koja se tiču njihovih zajedničkih interesa, vodeći računa o jačanju međunarodnog mira i sigurnosti.

U svakom slučaju kad jedna od njih smatra da postoji prijetnja oružanog napadaja na jednu ili više država ugovornica, one će se hitno savjetovati, da bi osigurale zajedničku odbranu i očuvale mir i sigurnost.

Čl. 4.

U slučaju oružanog napadaja u Evropi bilo koje države ili grupe država na jednu ili više država ugovornica, svaka će ugovornica, ostvarujući pravo individualne ili kolektivne samoodbrane u skladu s čl. 51. Povelje Ujedinjenih naroda, hitno pružiti pomoć državi ili državama žrtvama napada, samostalno ili u sporazumu s drugim državama ugovornicama, svim sredstvima koja smatra potrebnim, uključujući i upotrebu oružane sile. Države ugovornice odmah će se savjetovati o zajedničkim mjerama koje su moraju poduzeti radi uspostavljanja međunarodnog mira i sigurnosti.

O mjerama poduzetim na osnovu ovog člana bit će obaviješteno Vijeće sigurnosti, u skladu s odredbama Povelje Ujedinjenih naroda. One će biti obustavljene čim Vijeće sigurnosti poduzme potrebne mjere za uspostavljanje i održanje međunarodnog mira i sigurnosti.

1. Autori koji komentiraju čl. 4. tvrde da tekst Ugovora i namjera njegovih redaktora ne ostavljaju nikakve sumnje u tumačenju elemenata što tvore *casus foederis*. Dužnosti država ugovornica na temelju ovog člana oživljavaju samo u slučaju napada koji ima slijedeće osobine: mora biti izvršen stvarnom upotrebom oružanih snaga; mora se dogoditi u Evropi; mora ga počiniti neka država, i mora biti uperen protiv jedne od država ugovornica.

Sovjetski pisac Bahov ističe da se čl. 4. osniva na čl. 51. Povelje, te zato zemlje potpisnice Varšavskog ugovora imaju pravo na individualnu i kolektivnu samoodbranu pod istim uvjetima koje navodi i Povelja, a to je oružani napad na jednu od ugovornica (2 - str. 115). Profesor Tunkin isključuje samo prijetnju silom kao razlog koji, s druge strane, dozvoljava primjenu sile pozivom na čl. 51. Povelje (11 - str. 100).

Jedinstveno stajalište što postoji u literaturi, da se obveza pritanja u pomoć napadnutome odnosi samo na Evropu, zanimljivo je s obzirom na to, što jedna od današnjih zemalja ugovornica (SSSR) ima dio svog državnog područja izvan evropskog kontinenta, a uvijek postoji i mogućnost napada na vojne jedinice zemalja ugovornica u vrijeme kad se nalaze izvan Evrope (npr. na udaljenom otvorenom moru) (2 - str. 115); 8 - str. 86; 11 - str. 1103).

I Bahov i Tunkin drže da prema formulaciji čl. 4. samo države mogu biti subjekt i objekt napadaja. Ako se predvide i drugi napadači osim država, to može pružiti priliku za miješanje u unutrašnje poslove jedne od ugovornica. (2 - str. 115, 116; 11 - str. 101). Tunkin podvlači da se oružana pomoć, kao i svaka druga pomoć napadnutoj državi može pružiti samo uz njen pristanak; protupravna je svaka pomoć bez tog pristanka (11 - str. 103).

2. Često označavanje Varšavskog ugovora kao regionalnog odbrambenog ugovora opravdano je, ukoliko se želi istaknuti njegovu namjeru da okupi samo evropske države i da se osniva na miroljubivim načelima Povelje (2 - str. 119; 9 - str. 614). Međutim, tekst čl. 4. uvjerava (osim što se i izričito poziva na čl. 51.) da su redaktori Varšavskog ugovora imali namjeru da

njime osiguraju kolektivnu samoodbranu u skladu s čl. 51. Povelje, a ne da svom savezu daju obilježja koja bi ga uvrstila u kategoriju regionalnih sporazuma na koje se odnosi gl. VIII Povelje (10 – str. 9). Čl. 4. jasno predviđa poduzimanje obrambenih mjera u slučaju oružanog napada na jednu ugovornicu, obavještanje Vijeća sigurnosti o poduzetim mjerama i obustavljanje tih mjera kad Vijeće poduzme akciju za uspostavljanje mira. Uopće se ne spominju prinudne akcije na temelju čl. 53. na koje bi Varšavski savez kao regionalna ustanova imao pravo po prethodnom ovlaštenju Vijeća sigurnosti. Isto tako Ugovor ne spominje ni izuzetak u kojem nije potrebna prethodna dozvola Vijeća sigurnosti za prinudne akcije regionalnih organizacija protiv neprijateljskih država iz drugog svjetskog rata. Na temelju čl. 107. može se prema tim državama poduzeti samo ona akcija koja je posljedica drugog svjetskog rata, a takvom bi bilo teško nazvati bilo koju danas poduzetu mjeru prema tadašnjim neprijateljskim državama. S druge strane, regionalni sporazumi mogu biti posebno upereni protiv obnavljanja napadačke politike neprijateljskih država iz svjetskog rata, i sami predviđjeti posebne mjere za taj slučaj. Iako Varšavski ugovor u preambuli spominje ponovno naoružavanje Zapadne Njemačke kao jedan od razloga zaključivanja tog ugovora, teško je zaključiti da je Varšavski ugovor posebno uperen protiv bilo koje države, kad se u njemu to izričito ne kaže, a uz to je otvoren pristupu svake evropske države (5 – str. 3). Ne samo proteklo vrijeme i promjena mnogih okolnosti međunarodnih odnosa od vremena stvaranja Povelje već i ulazak mnogih bivših neprijateljskih država u članstvo Ujedinjenih naroda i samih regionalnih organizacija, zajedno s bivšim saveznicima, doprinosi uvjerljivosti zaključka, da su odredbe Povelje o bivšim neprijateljskim državama danas neprimjenljive (5 – str. 4).

Čl. 5.

Stranke ugovornice su se sporazumjele da osnuju Zajedničku komandu oružanih snaga koje će sporazumom među Strankama biti njoj podvrgnute; ta će Komanda djelovati na osnovi zajednički ustanovljenih načela. Stranke ugovornice će, također, suglasno poduzeti druge mjere potrebne za jačanje njihove odbrambene moći, u cilju obrane mirnog rada njihovih naroda, jačanja nepovredivosti njihovih granica i područja, i osiguranja zaštite od moguće agresije.

Na dan potpisivanja Ugovora donesena je i Odluka o nekim pitanjima konstituiranja Zajedničke komande. Ugovoreno je da se glavni komandant zajedničkih oružanih snaga bira među visokim oficirima zemalja ugovornica, a da su njegovi zamjenici ministri odbrane ugovornica. Odlučeno je da se osnuje Štab zajedničkih oružanih snaga (sa sjedištem u Moskvi), u čiji sastav ulaze predstavnici generalštabova zemalja ugovornica. U okviru zajedničke komande povremeno će se organizirati savjetovanja ministara odbrane zemalja ugovornica (2 – str. 138).

Uključivanje vojnih snaga DR Njemačke u zajedničke snage Varšavskog ugovora odlučeno je na zasjedanju Političko-savjetodavnog vijeća u Pragu 27. 1. 1956.

Sporazume o privremenom stacioniranju sovjetskih trupa i njihovom pravnom položaju zaključio je Sovjetski Savez 17. 12. 1956. s Poljskom (RT vol. 266, str. 179), 12. 3. 1957. s DR Njemačkom (RT vol. 285, str. 105), 15. 4. 1957. s Rumunjskom (RT vol. 274, str. 143) i 27. 5. 1957. s Madarskom (RT vol. 407, str. 155).

Čl. 6.

U cilju provođenja savjetovanja među državama ugovornicama predviđenih u ovom Ugovoru i razmatranja pitanja koja iskrсну u vezi s primjenom Ugovora, osnovat će se Političko-savjetodavno vijeće, u kojem će svaka država biti zastupana jednim članom vlade ili nekim drugim posebno određenim predstavnikom.

Vijeće može osnovati pomoćne organe koji budu potrebni.

Vijeće je takvo tijelo u kojem se predstavnici država ugovornica savjetuju o pitanjima za rješenje kojih su predviđena njihova savjetovanja (čl. 3. i 4.), a i bilo o kojem pitanju koje iskrсну u vezi s primjenom Ugovora. Tako je već u Odluci Varšavskog savjetovanja o osnivanju Zajedničke komande odlučeno da Političko-savjetodavno vijeće raspravlja i odlučuje o općim pitanjima jačanja i organiziranja zajedničkih snaga zemalja ugovornica (9-str. 610).

Pravilo o tome da će u Vijeću svaka ugovornica biti predstavljena s jednim članom vlade, zapravo ne ograničava broj delegata pojedine zemlje, već znači da delegacija svake države ima samo jedan glas. Uz najviše predstavnike vlada, na zasjedanjima Vijeća najčešće su sudjelovali i prvi sekretari komunističkih i radničkih partija (9-str. 610).

Na prvom sastanku Vijeća, u Pragu 1956. odlučeno je da se ono sastaje redovno barem dva puta godišnje, i uvijek kad se za to ukaže potreba (3-str. 442; 2-str. 136). Međutim, održano je samo deset sastanaka a: u Pragu 27. i 28. 1. 1956, Moskvi 24. 5. 1958, 4. 2. 1960, 28. i 29. 3. 1961, 7. 6. 1962 i 26. 7. 1963, Varšavi 19. i 20. 1. 1965, Bukureštu 5-9. 7. 1966, Sofiji 6 i 7. 3. 1968. i Budimpešta 17. 3. 1969.

Iako profesor Lachs tvrdi da Vijeće ima samo savjetodavnu funkciju i da nema pravo donošenja odluka, teško je tvrditi da zajedničko stajalište Vijeća o važnim političkim i odbrambenim pitanjima nema svojstva obvezatne odluke (7-str. 122). Sigurno je, međutim, da u hitnim pitanjima organiziranja otpora napadaču (čl. 4) ima Zajednička komanda pravo odlučivanja o potrebnim mjerama (2-str. 138).

Prema ovlaštenju iz čl. 6. Vijeće je već na praškom zasjedanju 1956. osnovalo dva stalna pomoćna organa: Stalnu komisiju za izradu preporuka o vanjskopoličkim pitanjima i Zajednički sekretarijat u kojem su zastupljene sve zemlje ugovornice. Središte oba organa je Moskva (2-str. 135))

Čl. 7.

Stranke ugovornice se obavezuju da ne sudjeluju ni u kakvoj koaliciji ili savezu, i da ne zaključuju nikakav ugovor čiji bi ciljevi bili protivni ciljevima ovog Ugovora.

Stranke ugovornice izjavljuju da njihove obveze na temelju postojećih međunarodnih ugovora nisu u suprotnosti s odredbama ovog Ugovora.

Čl. 7. sadrži dvostruku potvrdu načela *pacta sunt servanda*. Države ugovornice izjavljuju da Varšavski ugovor ne krši njihove postojeće ugovorne obveze i obavezuju se da budućim međunarodnim ugovorima neće kršiti odredbe Varšavskog ugovora. Pitanje je: ne daje li st. 1. ovog člana odredaba Varšavskog ugovora i karakter regionalnog *ius cogensa*?

Čl. 8.

Stranke ugovornice izjavljuju da će djelovati u duhu prijateljstva i suradnje u cilju daljnjeg razvijanja i jačanja međusobnih ekonomskih i kulturnih veza, u skladu s načelima uzajamnog poštovanja nezavisnosti i suvereniteta, i nemiješanja u tuđe unutrašnje opseve.

1. Države ugovornice željele su posebno istaknuti da svi oblici njihove buduće suradnje moraju biti osnovani na načelima uzajamnog poštovanja nezavisnosti i suvereniteta, i nemiješanja u tuđe unutrašnje poslove, te su ih spomenuli u st. 5. preambule i u čl. 8. Bohov tumači to naglašavanje spomenutih dvaju načela kao namjeru ugovornica da surađuju kao ravnopravni partneri, među kojima nema država što se lišavaju nekih svojih prava u korist drugih i zemalja što stiču prednost na štetu drugih. (2-str. 124). Namjeru o suverenoj jednakosti država potvrđuju i pravila o djelovanju Političkosavjetodavnog vijeća i Zajedničke komande. U Vijeću svaka ugovornica ima jedan glas, bez obzira na veličinu područja i broj stanovnika; svaka se delegacija ima pravo služiti svojim jezikom, a redom se izmjenjuje predsjedavanje zasjedanjima. Zapovjedanje nacionalnim kontingentima, podređenim Zajedničkoj komandi, vrši glavni komandant preko svojih zamjenika - ministara odbrane odnosnih zemalja (2-str. 140).

U ugovoru s stacioniranjem sovjetskih trupa na području nekih zemalja članica Varšavskog saveza, naglašeno je da privremeno prisustvo sovjetskih jedinica na području tih zemalja ne dira u njihov suverenitet. Isto tako je ugovoreno da se sovjetske vojne snage neće miješati u unutrašnje poslove zemalja na čijem području borave.

2. Međusobna suradnja u jačanju ekonomskih i kulturnih veza države ugovornice Varšavskog ugovora provode na temelju dvostranih ugovora i u okvirima Savjeta uzajamne ekonomske pomoći, osnovanog 4. 4. 1949. (1-str. 283).

Čl. 9

Ovaj je Ugovor otvoren pristupu drugih država, bez obzira na njihov društveni politički poredak, koje, pristupanjem ovom Ugovoru, izraze spremnost da pomognu ujedinjavanju napora miroljubivih država za osiguranje mira i sigurnosti naroda. Svaki će pristup stupiti na snagu uz suglasnost država ugovornica, nakon polaganja dokumenata o pristupu kod Vlade Poljske Narodne Republike.

Pristup Ugovoru nije ovim članom izričito ograničen na evropske države. St. 1. preambule govori, doduše, o načelnoj želji država ugovornica za osnivanjem takvog sistema kolektivne sigurnosti u Evropi, koji bi se osnivao na učešću svih evropskih država, bez obzira na njihovo društveno i političko uređenje. Ali, niti je rečeno da baš Varšavski ugovor mora biti zametak takvog općeevropskog ugovora, niti je spomenuto da uz sve evropske države ne bi u tom ugovoru mogle sudjelovati i neke izvanevropske zemlje. Iako se najčešće o Varšavskom ugovoru govori kao o regionalnom evropskom ugovoru, izgleda da u Ugovoru nema takvog mjesta, koje bi onemogućavalo ugovornicima da u svoj krug prime i neku izvanevropsku zemlju, za koju bi ustanovile da njeno pristupanje može doprinijeti osiguranju mira u Evropi (2-str. 130). Naravno, na temelju sadašnjeg čl. 4. područje te zemlje ne bi bilo zaštićeno odbrambenim sistemom što ga zasniva Ugovor.

Pristup Ugovoru otvoren je svim državama, bez obzira na oblik njihovog političkog i društvenog poretka, a te države izražavaju spremnost da pomognu osiguranju mira samim izražavanjem želje da pristupe Ugovoru.

Prema tome, pristup će biti moguć uz jedan jedini uvjet – suglasnost svih država ugovornica. Nužnost davanja suglasnosti država ugovornica tumači se mogućnošću da neka nova država želi pristupiti Ugovoru uz rezerve. Mora se pružiti mogućnost ugovornicama da se izjasne o rezervama (2-str. 130).

Čl. 10.

Ovaj Ugovor podliježe ratifikaciji, a instrumenti ratifikacije će se položiti kod Vlade Poljske Narodne Republike.

Ugovor će stupiti na snagu na dan polaganja zadnjeg instrumenta o ratifikaciji. Vlada Poljske Narodne Republike obavijestit će druge države ugovornice o polaganju svakog instrumenta o ratifikaciji.

U skladu s ovim članom Ugovor je stupio na snagu 6. 6. 1955, na dan kad su kod vlade Narodne Republike Poljske položeni instrumenti o ratifikaciji NR Albanije. Prije toga instrument o ratifikaciji položile su: Poljska 19. svibnja, DR Njemačka 24. svibnja, Čehoslovačka 27. svibnja, Bugarska 31. svibnja, SSSR 1. lipnja, Mađarska 2. lipnja, i Rumunjska 3. lipnja 1955. godine. (RT vol. 219, str. 24).

Vlada NR Poljske registrirala je Ugovor u skladu s čl. 102. Povelje i Rezolucijom 97/I Opće skupštine 10. 10. 1955. u Tajništvu Ujedinjenih naroda.

Čl. 11.

Ovaj će Ugovor ostati na snazi dvadeset godina. Za države ugovornice koje najkasnije jednu godinu prije isteka tog roka ne priopće Vladi Poljske Narodne Republike otkaz Ugovora, Ugovor će ostati na snazi daljnjih deset godina.

U slučaju uspostavljanja sistema kolektivne sigurnosti u Evropi i zaključenja jednog općeg evropskog ugovora o kolektivnoj sigurnosti u tu svrhu, što je cilj kojim će nepokolebljivo težiti države ugovornice, ovaj će Ugovor prestati važiti od dana stupanja na snagu općeg evropskog ugovora.

Sastavljeno u Varšavi četrnaestog svibnja 1955. godine, u jednom primjerku na ruskom, poljskom, češkom i njemačkom jeziku; svi su tekstovi jednako vjerodostojni. Ovjerovljeni prijepisi ovog Ugovora dostavit će vlada Poljske Narodne Republike svim drugim strankama ugovornicama.

U potvrdu toga opunomoćenci su potpisali ovaj Ugovor i providjeli ga svojim pečatima.

(slijede potpisi šefova delegacija)

1. Albanija, koja niz godina nije sudjelovala u radu zajedničkih organa, otkazala je ugovor 13. 9. 1968.

U st. 2. čl. 12. predviđa se rezolutivni uvjet ispunjenjem kojega se Ugovor automatski ukida (1-str. 204; 2-str. 134; 7-str. 122). Po nekim stajalištima nije nužno da sve evropske države budu potpisnice tog budućeg općevropskog ugovora o kolektivnoj sigurnosti. Bitno je da u njemu bude okupljena većina zemalja, čiji je ukupni vojno politički potencijal dovoljan da zaustavi svaku agresiju u Evropi (2-str. 134).

2. Ugovor je objavljen na sva četiri službena jezika i u prijevodu na engleski i francuski u zbirci ugovora članica Ujedinjenih naroda – Treaty Series, Recueil des Traités (vol. 219, str. 3, br. 2962). Prilikom izrade ovog prijevoda uzeti su u obzir ruski, njemački, engleski i francuski tekst.

L I T E R A T U R A

1. Andrassy, Juraj, Međunarodno pravo, IV izdanje, Zagreb 1961.
2. Bahov, A. S. Formi mnogostranog političeskog setrudničetva socialističeskikh gosudarstv. Varšavskij dogovor, u Meždunarodno pravovic formi sotrudničetva socialističeskikh gosudarstv, Moskva 1962.
3. Colliard, Claude-Albert, Institutions internationales, Pariš 1966.
4. Degan, Vladimir Đuro, Mirno rješavanje sporova u krilu regionalnih sporazuma, referat na naučnom skupu »Ujedinjene nacije i regionalni sporazumi«, Sarajevo 16. 17. svibnja 1969.
5. Dimitrijević, Vojin, Ovlašćenja regionalnih sporazuma u odnosu na bivše neprijateljske države, referat Sarajevo 1969...
6. Krišov, S. B., Meždunarodnie organizacii, u Meždunarodnoe pravo, Moskva 1957.
7. Lachs, Manfred, Le traité de Tersovie du 14. mai 1955, Annuaire Français de Droit International, 1955, str. 120.
8. Loeber, Dietrich André, The Legal Structure of the Communist Block, Social Research, 1960. br. 2, str. 183.
9. Meždunarodne otnošeniya posle vtoroj mirovoi vojni, sv. 2, (1950–1955 godine), redakcija Lavriščev, (AA) i Tomaševskij (D. G.), Moskva 1963.
10. Ničić, Đura, Ujedinjene nacije i regionalne organizacije, referat Sarajevo 1969...
11. Tunkin, G. I., O nektorih voprosah meddunarodnogo dogovora v svjazi s Varšavskim dogovorom, Sovetskoe gosudarstvo i pravo, 1956, br. 1, str. 98.

Prijevod i komentar: *Budislav Uukas*